

Pobre rei infant!

Jaume I no va tenir una infantesa corrent, ni per a les percepcions de l'època: orfe, ostatge i rei a cinc anys, educat pels templers, manipulat pels nobles... Va saber convertir les dificultats primerenques en el tremp de la seva determinació.

“El va portar al món Maria de Montpeller. / Al combat son pare cau vençut. / Pobre rei infant! És orfe i és presoner! / Però de gran ha pres l'espasa i l'escut.”

La infantesa del rei en Jaume, el Conqueridor que ens va dibuixar el país, el monarca ros que “fo lo pus bell hom del món” (segons descripció i habitual ponderació de Bernat Desclot), queda perfectament resumida en una cançó amb text de Jaume Picas i música d'Antoni Ros-Marbà que interpretava Guillermina Motta en aquell disc també mític que explica la *Història de Catalunya amb cançons*.

Efectivament, orfe des del 1213, “presoner” de l'assassí del seu pare, reclòs després al castell de Montsó sota la tutela dels templers, casat i posat a exercir l'ofici coronat quan tot just és una criatura, i encarat a unes finances exhaustes i a una noblesa d'ambicions tempestuoses, els primers anys del fill de Pere i Maria no van ser gens planers. Ell mateix, val a dir-ho, es va encarregar de convertir aquestes circumstàncies en part de la llegenda que l'havia de dibuixar com un dels més grans reis de la corona catalano-aragonesa.

Per exemple, va escriure –o, més exactament i probablement, va dictar– el

Una bella imatge de Jaume I, al suposat retrat obra de Jaume Mateu i Gonçal Peris fet el 1427.

Llibre dels feits, considerat no tan sols el primer text historiogràfic en català, sinó l'única autobiografia que tenim d'un rei de l'edat mitjana europea. Aquesta seva crònica insòlita i personalíssima no vol ser compilació de llarg abast, sinó que comença i acaba en ell mateix i des de la seva òptica, amb explicacions quotidianes i efusions sentimentals (hi ha l'expressió famosa en aconseguir la ciutat de València –“E quan vim nostra senyera sus en la torre, descavalgam del cavall e endreçam-nos vers orient e ploram dels nostres ulls e besam la terra per la gran mercè que Déus nos havia feita”–, i moltes més encara: no debades escrivia el pare Burnes que “les pàgines del *Llibre* són xopes de llàgrimes”). Jaume hi destaca un engendrament per voluntat divina i una personalitat enfortida per

aquest mateix disseny, per les dificultats i per la pròpia determinació.

Efectivament, no hi havia gaires números a la rifa perquè nasqués cap fill d'un matrimoni allunyat i que ja tenia encetat, des del 1205, expedient de divorci. Jaume explica que el van concebre en una sola nit de coincidència. Les cròniques següents, de Desclot i Muntaner, insistiran en un estratagema de la reina Maria per colar-se al llit del marit tot fent-se passar per una de les seves amants. El cas és que els comtes-reis aconseguien hereu per una carambola o, segons el punt de vista, per voluntat expressa de Déu, que d'aleshores ençà havia de guiar i tenir cura de l'infant, del rei Conqueridor: i si de menut el protegeix d'un intent d'assassinat, quan “jaent en lo bressol, tiraren per una trapa

sobre Nòs un cantal”, de gran el conduïx a magnes gestes.

Jaume no va conèixer l'afecte dels pares: de l'un, perquè no l'acabava de voler (i el Conqueridor es cuidà bé prou de no esmentar les intenses gestions del pare per tal d'aconseguir el divorci i, consegüentment, de rebutjar-lo a ell); de l'altra, perquè l'en van separar de seguida (el van prometre amb Amícia, filla del normand Simó de Montfort, i se'l van endur a la Carcassona que ja havia pres l'home que alçava fogueres humanes en nom de la croada antiçàtara, el que va pronunciar, davant Besiers, la frase famosa i terrible: “Mateu-los tots, que després Déu ja triarà els seus”). I no hi va haver retrobament possible perquè tots dos, Pere I el Catòlic i Maria I de Montpeller, morien el mateix 1213: l'una a Roma, on havia pugat per les desafeccions del marit; l'altre al setge de Muret, on lluitava al costat dels occitans i contra els croats que encapçalava, precisament, Simó de Montfort.

Jaume quedava orfe, per tant, a tan sols 5 anys. I era rescatat del de Montfort per la pressió dels seus súbdits i la intercessió del papa (el qual “envià tan forts missatges al comte Simon, que ell hac a atorgar que ens retria a nostres hòmens”). I era reconegut com a sobirà a les corts reunides a Lleida (i hi acudí tothom “llevat Don Ferrando [oncle] e el comte Don Sanxo [besoncle] car havien esperança que cascú fos rei!”), explicitava, per mostrar les pugnes que hi havia contra ell). I era enviat després a Montsó, a formar-se amb els templers. I posat, a deu anys amb prou feines, i sense haver estat príncep, a fer —formalment— de rei d'una terra que havia trobat “arruïnada i empenyorada” (formalment, perquè tan menut era ben difícil que controlés gaire res). I finalment casat amb Elionor de Castella: i explica ell mateix que va haver d'esperar un any “a fer açò que els hòmens han a fer ab sa muller, car no teníem edat”. Val a dir que després se'n va rescabalar. En aquest aspecte, com en més.

I és que ja ho cantava Guillermina: “De petit, petit, que sap defensar-se sol. / És el més valent i és amorós. / Àliga reial que es llança i emprèn el vol! / És alt i cepat i té el cabell ros.”

Núria Cadenes

“Era un personatge de sang calenta”

Antoni Furió (Sueca, Ribera Baixa, 1958) és catedràtic d'història medieval de la Universitat de València i director de la revista ‘L’Espill’. Acaba de publicar l'amena biografia ‘El rei conqueridor. Jaume I: entre la història i la llegenda’.

Maria de Montpeller, mare de Jaume I, primer vídua, després repudiada i finalment menystinguda pel tercer marit, no sembla una dona gaire feliç.

—Passa molt sovint, en aquesta època, que les dones de l'aristocràcia, fins i tot les reines, siguen repudiades, se separen i acaben havent tingut dos o tres marits. A Maria de Montpeller, Pere el Catòlic també intenta repudiar-la per casar-se amb un partit millor: l'hereva del regne de Jerusalem, Maria de Montferrat. És un mercat matrimonial en què les dones valen el que aporten amb elles.

—I què val Maria?

—La ciutat de Montpeller. Encara que el rei després la menysprea, quan s'hi va voler casar pensava en un bon partit: un nucli urbà molt important a Occitània, des d'on podia controlar cap a la Provença i cap al Llenguadoc. Després, simplement va pensar que era millor Jerusalem. L'amor o l'afecte no compten en les relacions matrimonials, que són dictades per criteris polítics, territorials i econòmics. El matrimoni dels pares de Jaume I no és un matrimoni feliç i, una vegada casats, Pere el Catòlic no s'acostava a la dona ni que el mataren.

—És certa la fama de tarambana de Pere I?

—Té una fama fonamentada de femeller que, a més, va heretar el fill. Jaume mateix ho diu clarament. Parla poc del seu pare —i no amb gaire afecte—, però diu que la nit anterior a la batalla de Muret va anar de gresca, en companyia de vi i de dones, fet que, segons ell, explica el

“Una vegada casats, Pere el Catòlic no s'acostava a la dona ni que el mataren”.

resultat d'una batalla que es considerava guanyada.

—També l'acusa de mal administrador.

—Diu que troba la terra gastada i que no hi havia res amb què es poguera sostenir la corona. És que en aquells moments no hi ha una gran separació entre el que és públic i el que és privat. El rei encara no és gran cosa, sinó el *primus inter pares*, el més important dels nobles, però un més. I una manera de guanyar-se la fidelitat dels nobles que l'envolten és repartir a mans plenes. Cosa molt distinta del que trobarem ja en Jaume I, quan es prenen més seriosament l'administració d'un estat i les finances.